

єсть в дійсності тільки смирною і пасивною юрбою, якої працота продукцію завоювала і зорганізувала своєю державою, своєю армією, своїм ризком, своїми жертвами якась чужа національна аристократія. Тому теж всяка нація, коли вона дійсно хоче стати нацією, не може зупинитись на пів дороги і вдовольнитись якоюсь „автономією“, бо без власної держави вона не матиме власної національної аристократії, а не маючи власної аристократії вона ніколи не стане нацією і лишиться по віки балакаючим на іншій мові племенем, підлягаючим державно-національній організації чужої аристократії.

Але знов таке балакаюче на іншій мові племя не перетвориться в націю і не сотворить своєї національної держави тоді, коли серед нього появляться володіючі тільки пером, хоч би й найзавзятіші „самостійники“. Бо доки свою власну державу не захочуть своєю волею, своїм ризком, своїми жертвами творити ті, що серед такого племені володіють землею, фабриками і зброєю, доти всяке „самостійництво“ буде в цій країні тільки словесною політичною спекуляцією, тільки книжним чи газетним державно-політичним гаслом, пустопорожнім доти, доки в нього не віллється реальний зміст якоїсь реальної матеріальної сили.

Д. Державник.

В нетрах баламуцтва.

Справжні причини і пружини повстання проти Гетьмана в 1918 р.

Редакція одержала недавно цю статтю, написану ще в квітні 1930 р. Вельми цінна вона тим, що подає багато назagal досі незнаних важних фактів, якими обосновує погляди на згадане повстання, цілком відмінних від тих, що панують ще й тепер в широким кругах. Одначе з огляду на малі розміри нашого журналу мусимо обмежитися до поміщення тільки її вступу та другої частини. — (Ред.).

Кожний поневолений нарід має дорогоцінний скарб, який є запорукою його кращої долі, кріпить в лихолітті і додає сил перенести і найтяжчий хрест долі. Цим скарбом є *державно-історична традиція* даного народу — це є той запас досвіду, який зібрали попередні покоління на довгім історичнім шляху і передали своїм нащадкам в науку і як пересторогу. А нащадки

свої змагання опирають на цій традиції і тим самим теперішність звязують з минувиною — зі змаганнями своїх предків.

Тому культ історичної традиції і творчої думки у всіх культурних народів стоїть на першій місці по культурі релігійній. Цей культ історичної творчої національної традиції *є також віссю національного виховання молоді*. Але традиції є позитивні і негативні. Позитивні — це традиції про будову рідної державности. Негативні традиції — це діла, які нищили рідну державність. Критика української історіографії ХІХ. ст. в працях В. Липинського, Д. Донцова, В. Будзиновського і ін. наглядно виказала, що більшість українських істориків залюбки гльорифікувала негативні традиції з великою шкодою для національно-творчого виховання громадянства“. Культ „татарських людей“, темної черні, всяких Кривоносів, Пушкарів, Кармелюків, Барабашів і т. д. — взагалі недержавно-творчих, руїнних елементів — витворив у нас своєрідну „демократичну“ психіку, яка не дозволила скристалізуватись українській державницькій думці в переломовій хвилі 1917—1919 р.р.

По війні і по гірких досвідах наступив у нас сумерк „драгоманівщини“ і т. зв. „поступу“ з його утопійними кличами. Українське громадянство бажає навязати теперішність до історичної творчої традиції. Тому у нас радо повитано вістку, що у Львові зачне появлятись журнал, посвячений національній традиції. І він в жовтні 1929: появилсь під назвою „Літопис Червоної Калини“. В ч. 1 (за жовтень 1929) в програмовій статті цей журнал заповів, що його „метою розбуджувати та плекати пошану до нашого історичного минулого, закріплювати традиції..., розбуджувати зацікавлення і пієтизм до історії“.

Очевидно, що такий часопис є вельми цінним і корисним для нації та його належить всіми силами піддержати. Це кожному відомо. Одначе такий часопис, як національно-виховний, повинен бачно вважати, щоби своїх читачів не виховувати на негативній, а тільки на позитивній і то вже науково устійненій традиції, це значить, що він не повинен гльорифікувати традицію руїницьку, а тільки будууючо-творчу. За свій виховний напрям поносить часопис вельми велику відповідальність, як перед сучасністю, так і майбутністю укр. народу. В освітлюванню минулого, а передусім так нам близького, яке не можна ще добре схопити в рамці історичної перспективи, мусить він бути дуже обережним і здержуватись в остаточних осудах про речі ще не устійнені, непевні, чи сумнівні. Цієї обережності якраз в „Літописі“ не помічається.

Майже в кожному числі стрічається одну або кілька статей, що дуже строго звертаються своїм вістрям проти Укр. Гетьманської Держави в 1918 р., а то й прямо обкидують її без найменших застережень болотом.

По прочитанні тих статей виносить вражіння, що найбільшим нещастям Українського Народу була Українська Гетьманська Держава 1918. р. Тому ті статті ідеалізують українське повстання проти Української Гетьманської Держави, повстання, *котрє переважна часть українського громадянства в Галичині і всі державно-творчі люди з Придніпрянщини уважають національним самогубством і руйництвом української державности.* Значить, згадані статті гльорифікують негативну традицію саме тоді, коли наслідки утрати української державности на Великій Україні всі важко відчують.

Дивне, що робиться це якраз по появі праць, опертих на документах В. Липинського, проф. Д. Дорошенка, проф. Х. Лебідь-Юрчика, Е. Чикаленка і багатьох інших відомих учених і українських патріотів, які працею цілого життя достаточо доказали свій патріотизм. Чей же з їх авторитетною думкою треба числитись. А всі вони стоять на становищі, що повстання проти Української Гетьманської Держави було, хоч може в більшості його учасників і несвідомим, руйницьким ділом.

На противнім становищі стоять очевидно соціалістичні угруповання і большевики.

Коли об'єктивно читати ті статті, часами видається, що їх автори, якраз тому, що згадані праці змінюють і закорінюють в нашій громадянстві додатні погляди на Укр. Гет. Державу, хочуть себе оправдати за участь у повстанні проти неї. Головно робить таке вражіння стаття В. Беня, б. адютанта Гол. Отамана С. Петлюри під заг. „Чія вина“ (гл. ч. 2/1929). Оправдання таке мабуть цілком зайве, бо певно більшість учасників того повстання була несвідома свого руйництва і далася втягнути в сіти головних провідників і моторів повстання, які організували його із-за своїх вузьких партійних інтересів, мимо повної свідомости, що всі недостачі і хиби Гетьм. Держави можна було усунути в цілком інший спосіб, якраз своєю участю у будівництві тої держави.

На цьому місці саме хочемо проаналізувати правдивість деяких закидів згаданих статей проти Укр. Гет. Держави, та вказати на властиві причини і пружини протигетьманського повстання.

Е. Зибликевич у своїй статті: в „Літописі“, ч. 3. 1929 пише, що „утворилась дуже сприятлива ситуація для чорносотенних московських кругів на Україні, які вже від довшого часу „опавутинювали гетьмана“ та що вислідом того всього „було видання гетьманом маніфесту дня 15. листопада 1918 р. про злуку України з Москвою“, який то маніфест був причиною повстання проти Гетьманської Української Держави. І автор попадає у „восторг“ в „дивну хлопячу радість“ (це його слова!) і з емпазою вигукує:

„Так зачалось повстання, що в калюжі крови змило образу, нанесену українській Нації та Її державній самостійности з боку конаючої (!) царської Москви“... Перші дні повстання дали силу доказів на те, наскільки ненормальним і неприродним в тогочасних умовах був експеримент самого факту проголошення гетьманщини й гетьманського перевороту при допомозі чужих і посторонніх сил; як дуже не відповідав тогочасному ферментаційному процесові, в якому находились широкі маси Ураїни, реакційний курс внутрішньої політики гетьманщини; як дуже він противився цим настроям, що витворювались в поодиноких етапах революційної доби на Україні“.

Нічого тут нового Е. Зибликевич не сказав. Є це повторення всього того, що наводять ініціатори повстання проти Української Держави, щоб оправдати своє повстання проти неї і скласти з себе вину за руїну України, яку це повстання принесло. Нічого дивного, що тут баламуцтво на баламуцтві їде і баламуцтвом поганяє. Тому треба те все як слід проаналізувати.

Українська інтелігенція під впливом тодішньої революційної патольогії проголосила бойкот гетьманської Української Держави“. Винниченко пише про це так:

„І треба правду сказати, німецький Гетьман у перші дні по перевороті мав виразний намір надати владі національно український характер. Призначений ним отаман міністрів Устимович перш усього звернувся до українських буржуазних партій у справі сформування нового Правительства, себто переважно до соціялістів-федералістів. Але ж вони дуже різко одштовхнули отамана. З національного та навіть з соціально-політичних поглядів, по суті кажучи, не мали великих підстав одкидати німецько-гетьманські пропозиції...¹⁾ Коли бути цілком об'єктивним, то треба признати, що в соціальному відношенню ґрунтовної зміни не сталось. Переворот тільки довершив, викреслив і надав точних, виразних форм тому, що вже було й при Центральній Раді. Зрівняємо. Центральна Рада в соціально економічному відношенню виразно стояла на ґрунті недоторканости

¹⁾ Всі підчеркнення мої.

буржуазного капіталістичного ладу. Вернувшись до влади, вона зразу ж відновила зруйноване більшовиками право приватної власності на засоби продукції й маєтки. Гетьманщина не внесла в це основне питання нічого нового. Вона тільки виразно, отверто сказала те, про що Центральна Рада уникала говорити... не договорювала до кінця, соромилась, старалась різними „демократичними“ заходами виправдатися перед робітництвом...¹⁾

Укр. Гет. Державу збойкотувати не тільки „ліві“ соціялісти, але і „праві“ соціялісти-федералісти. Коли по гетьманським перевороті тимчасовий голова Ради Міністрів М. Устимович приходив до А. В. Ніковського і пропонував соціялістам-федералістам *сім місць в кабінеті*, то Ніковський з обуренням відкинув цю пропозицію і загрозив, що викине його за двері, коли він ще другий раз прийде. Таке оповідав сам Ніковський проф. Д. Дорошенкові.²⁾ Так само інші українці опісля ухилялись від ділових посад: ніхто, наприклад, не хотів іти в губерніяльні старости, в радники міністерства внутрішніх справ, хоч усі нарікали на „неукраїнський“ склад адміністрації.³⁾ І так поступали навіть люди, які тихцем раділи, що проголошенням гетьманства поставлено „державну справу і роботу на відповідний ґрунт“.⁴⁾ Вони тільки здалека дивлячись, критикували. Тому й слушно пише Д. Дорошенко :

Нема нічого лекшого, як відійти на бік і критикувати, склавши руки; але в самий грізний час усунення від активної участі в державній роботі, це злочин. Три тижні торгувались соціал.-федералісти за портфелі і принципи, і щож? Дотягли до того, що до кабінету ввійшли здебільшого люди ненаціонального напрямку. Тепер кричать, що на міністерські крісла посідали „чужі“ люди і що тепер буде з українізацією урядів? А хто ж боронив узяти міністерства в свої руки й організувати так, як уважаєте потрібним, апарат міністерств і цілі галузі життя, підлеглі міністерству?

Отсі слова визначного українського діяча, політика і ученого повинні переконати, що коли чужинці „опавутинювали гетьмана“, то в першій мірі винні тут ті „свідомі“ українці, що бойкотували Гетьманську Українську Державу. І як би не це, як би тодішня українська інтелігенція була державотворча, думала державницькими категоріями, а не соціялістично-упопійними і стала була до державницької творчости разом з Гетьманом, то

¹⁾ Винниченко: Відродження Нації III. 24—32.

²⁾ Дмитро Дорошенко: Мої спомини про недавнє-минуле. II. ст. 87.

³⁾ Ibidem, ст. 90.

⁴⁾ Христюк: Матеріяли III. ст. 144.

Україна була б нині наймогутнішою державою, найсильнішою нацією.¹⁾

Але сталось. Тодішня революційна патологія нашої інтелігенції все зруйнувала. І нині нам треба з каяттям в серці признатися до тих помилок: треба нам докладно пізнати недавнє-минуле, — пізнати, чим ми грішили, щоб на будуче тих гріхів вистерігатися. Тому і спихання вини на „чужинців“, а вибілювання себе не тільки є непедагогічне, а просто шкідливе для творчо-будуючого виховання грядучих поколінь.

Правдивим є в статті твердження, що в листопаді 1918 р. „утворилась дуже сприятлива ситуація для чорносотенних московських кругів на Україні“. Чому? — Ті московські круги так „ліві“, як і „праві“ постановили повалити Гетьмана Павла Скоропадського за те, що положив угольний камінь під будову Української Держави і ту будову продовжував. Тому московський чорносотенець Пуришкевич в жовтні 1918 р. на зїзді „Союзу Земельних Власників“ *„виступив з промовою проти суверенної Української Держави, проти влади Гетьмана за єдину неподільну монархічну Росію“*.²⁾ Очевидно, Пуришкевич знав, що московські офіцери приготують повстання проти Гетьмана Павла Скоропадського. Московський соціаліст В. Б. Станкевич (з групи Керенського), котрий був в ті дні на Україні і брав участь в приготування повстання, (належав до „Керуючого Гуртка“) пише у своїх „Воспоминаніях“ про це намірене повстання таке:

„...Київ був містом опозиції. Ці настрої відбивались і на політичних кругах. За безсумнівну аксіому вважалось: боротись з большевиками і зі Скоропадським. А через те, що Скоропадський був ближче, то головним чином критика була по ньому. Піддаючись загальному настроєві, група радикального офіцерства (московського) в Києві, спираючись на політичну піддержку лівих організацій, рішила зробити політичний переворот в самому Києві. *Метою перевороту було повалення Скоропадського і передача влади кругам, що групувались коло „Союза Возрожденія Росії“*.

...Темні чутки про наш намір дуже хвилювали і турбували Скоропадського, про що повідомляли нас з найближчих до нього кругів; суб'єктивно ми були настільки певні в успіхові, що було намічено новий кабінет з Одинцем, *призначено день виступу* і навіть виготовлено було проклямації для розповсюдження в день перевороту. Але в призначений для перевороту день Скоропадський оголосив сам, можливо для попередження перевороту, свою нову чергову

¹⁾ В. Липинський: Хам і Яфет, ст. 4.

²⁾ Христюк: Матеріяли III. ст. 153.

орієнтацію, вже на Єдину Росію і тим він розбрід в офіцерські дружини, бо частина офіцерів визнала, що більш нічого і не треба. Ми примушені були скасувати свій виступ. Одночасно з підготовленням змови в Києві... було рішено прикликати на Україну союзників (антанту)...¹⁾

От в тім була „дуже сприятлива ситуація для московських чорносотенців“ — а цю ситуацію витворили самі українці своїм повстанням проти Гетьманської Української Держави і увільнили московську офіцерню від ризиковного повстання. Бо вже час скінчити з брехнею, що маніфест Гетьмана з 15. листопада 1918 р. був причиною українського повстання. *Маніфест був наслідком повстання*, що нині є вже справою доказаною істориками і мемуаристами української революції. Пише про це бл. п. Евген Чикаленко у своїм листі, опублікованім Винниченком²⁾ ось так:

...„Винниченко, організувавши вкупі з есерами повстання, як безкарний Д'Анунціо, потайки від Національного Союзу й наперекір постановам Центр. Ком. Укр. соц.-дем. партії, й саме тоді, коли заходами Нац. Союзу ми вже мали половину міністерських портфелів, намовив до цього амбітного Петлюру та несвідомого в наддніпрянських справах Конавальця і *тим примусив безвольного Скоропадського кинутись в обійми Росіяні і заключити з ними договір на основі переяславських пактів, аби зберегти за собою гетьманство*. В результаті замість Української Держави в її історичних формах, ми матимем єдиную „Совдепію...“³⁾

А Винниченко примусив Гетьмана до маніфесту, бо повстання було заздалегідь приготоване, ще в літі і з початком вересня 1918. Проф. Д. Дорошенко пише про це так:

...„Я почув з уст С. Єфремова, що в той час (в жовтні), як Винниченко змагався з Лизогубом за окремі портфелі, плян повстання проти Гетьмана був уже готовий. Той же самий Винниченко був душею цілої акції, вів переговори з большевиками і хотів почати повстання вже в жовтні, цебто в той момент, коли кандидати Національного Союзу входили в правительство. Єфремова коштувало великих зусиль умовити Винниченка пождати принаймні, поки виявиться, чи зможуть нові міністри відстояти національний курс в кабінеті, чи ні, і у всякім разі не робити повстання поки в правительстві сидять свої люди.“⁴⁾

¹⁾ Христюк: Матеріали III. ст. 125.

²⁾ В. Винниченко: Відродження Нації III. ст. 107—8.

³⁾ В. Винниченко не подає імені автора листа, але це є лист бл. п. Чикаленка.

⁴⁾ Д. Дорошенко: *ibidem* III. ст. 78.

Це потверджує і сам Винниченко. Оповідє про свою змову (проти Української Держави) з большевиками і Румунами (антантою). Тому большевики (Раковський і Мануїльський) вже в вересні знали про повстання. 7. жовтня перервали переговори з Українською Державою¹⁾. А два дні передтим (5. жовтня) Винниченко з Ніковським і Швецем перший раз були на авдієнції у Гетьмана в справі зміни кабінету²⁾, але сам Винниченко признається, що він тільки для замилення очей брав участь в переговорах з Гетьманом у справі сформування міністрів. Ось що пише він дослівно:

...„Досить було гетьманському Правительству арештувати кілька душ, що стояли на чолі цієї справи, щоб повстання не було... Через те ні я, ні члени нашої організації дома вже не ночували, а крім того вдень нас охороняли озброєні революверами українці-студенти. Крім того, в цей час я для конспірації дуже активно брав участь в переговорах з німцями і гетьманом у справі сформування національно-демократичного кабінету. Майже щодня я бачився з німецьким послом, з ген. Гренером, час від часу бував навіть у гетьмана й гаряче рекомендував йому спертися на національні круги. Коли І. Кістяківський³⁾ видав рішучий наказ арештувати мене й я дістав про це повідомлення майже від тих людей, що мали мене арештувати, я зараз же поїхав просто до гетьмана й запитав його, чи йому відомо про цей наказ і чи він розуміє, яка то може бути шкода для справи сформування національного кабінету, коли Кістяківський зробить цей нетактовний і чудний вчинок. Гетьман (знав, чи не знав) гаряче став запевняти, що це помилка й що він зараз же дасть відповідний наказ“⁴⁾.

А коли до того додати, що конференції Винниченка з Раковським й Мануїльським в справі повстання проти Української Держави відбувались в помешканні українського товариша міністра фінансів Василя Мазуренка, котрий мешкав в державнім будинку на Інститутській вулиці (будинок Державного Банку), бо в хаті високого урядовця Української Держави, товариша міністра, було спокійно і безпечно конферувати й укладати пляни зруйнування цієї Держави⁵⁾ — то в цілій наготі виступає зрадлицтво Винниченка, яким він з цинізмом хвалиться й уважає його майже героїством.

А діялось це в літі, вересні і першій половині жовтня (переговори з московськими большевиками в літі і вересні, а пе-

¹⁾ Ibidem III. ст. 28.

²⁾ Ibidem III. ст. 77.

³⁾ Тодішній міністр внутр. справ Укр. Держави.

⁴⁾ Винниченко: Відродження Нації III. 92—93.

⁵⁾ Д. Дорошенко: ibidem III. 28.

реговори з Гетьманом між 5—18. жовтнем, бо національно-демократичний кабінет утворено дня 19. жовтня!) — отже тоді, коли творено цей кабінет, не було ще й думки у Гетьмана про маніфест і федерацію. Цей маніфест підготував Винниченко своєю змовою з большевиками, втягаючи до цієї змови проти Української Держави і Січових Стрільців, без яких повстання було неможливе, бо вони мали творити ядро повстання, що мало вибухнути ще в жовтні і тільки С. Єфремову удалось „спонукати“ Винниченка відложити його на пізніший час. Але Винниченко далі приготував злочинний виступ проти Укр. Держави, бо отсе навязує нитки з „німецькою демократією“ в Берліні; саме з початком листопада 1918. вислав до Берліна кур'єром посольства Укр. Держави прохання до нового німецького уряду допомогти повалити гетьманську Українську Державу.¹⁾ І коли цей кур'єр-полковник доїздив до Берліна, приїхала дня 6. листопада 1918. делегація від галицької „Української Національної Ради“ у Львові просити допомоги у Гетьмана проти поляків. Гетьман обіцяв поміч військову і грошеву. Ця делегація (О. Назарук і інж. Шухевич) по авдієнції у Гетьмана розмовляла з Винниченком. О. Назарук оповідає про це так:

„Від Гетьмана пішли ми до „Національного Союзу“, де застали Винниченка. Коли я оповів йому вислід авдієнції у Гетьмана, він схопився за голову й почав кричати, що ми *завалили українську справу!* Чому? Бо проти Гетьмана, який має чорносотенно-російську орієнтацію, приготоване вже повстання й Січові Стрільці мали бути авангардом цього повстання. Цього ми не знали. По гострій виміні слів щодо ваги Львова й Галичини погодилися ми на тім, що Шухевич піде до Гетьмана й заявить, що нам вистане половина січової формації...“²⁾

Так отже і несвідома галицька делегація впала жертвою лукавства Винниченка. Вона навіть зрікається помочі для Галичини, нібито вдоволяючись „половиною січової формації“. Та це мала бути тільки вимівка.

Розуміється, що про повстання, приготоване Винниченком знав гетьманський уряд, про що свідчив наказ арештувати Винниченка, виданий міністром Кістяківським. Але коли Винниченко з большевицькою перфідією запевнив Гетьмана, що його арештування може принести шкоду для справи сформування національного кабінету, Гетьман, котрий призив до джентельменства, повірив і уневажнив наказ арештування.

¹⁾ Д. Дорошенко: *ibidem* III. 100.

²⁾ О. Назарук: *Рік на Великій Україні.* ст. 6.

Нові суто-українські міністри, які увійшли до нового кабінету, знали вартість запевнення, даного Винниченком Гетьманові. Коли вони бачили, що Винниченко далі трює разом з М. Шаповалом, запросили Винниченка і М. Шаповала до мешкання міністра Леонтовича і тут в присутності міністрів Стебницького, Славінського Вязлова і Леонтовича та спеціально запрошеного Евгена Чикаленка відбулась нарада, якої ціллю було повздержати Винниченка і М. Шаповала від руїницького діла. Всі ці діячі представляли обом, що їх повстання допоможе большевикам захопити Україну. Тому просили Винниченка і М. Шаповала, щоб не перешкаджали новим міністрам переводити свої українські державницькі пляни. Але Винниченко серед кпин заявив, що він вже порозумівся з московськими большевиками та має їх слово (таке саме, яке дав Винниченко Гетьманові), що вони не будуть перешкаджати українському соціалістичному урядові у будіванні соціалізму на Україні. А коли українські міністри дорікали Винниченкові і М. Шаповалові, що вони, висилаючи їх до нового кабінету, а рівночасно підготовляючи повстання, ставлять їх в слизьке і небезпечне становище, тоді М. Шаповал з „властивою йому нахабністю відказав сміючись“: „Ми післали вас тільки на те, щоб згодом, коли буде змога, замінити вас поступовими та більше лівими нашими представниками“. І нарада скінчилась нічим. Характеризуючи цю нараду тодішній міністер Леонтович, в якого ця нарада відбулась, пише так:

„Нахабний тон людей, що одуривши, над вами сміються, доказував наглядно, що будьяке порозуміння з ними неможливе, що ніяких доказів і вговорювань вони й слухати не будуть, що їм цілком чужа державницька психологія. Їхня психологія виховувалася в умовах революційного підпілля та їх захоплювало не трівке, солідно обмірковане і прогресивне будівання ладу, а революційні заколоти. Дальша розмова з ними була очевидячки безхосенною, а через їхній авантюриницький, брутальний і дитячо оптимістичний настрій, виключала всяку можливість тверезого обміркування цієї, рішачою для дальшої судьби Української Держави, справи“¹⁾.

Також Національний Союз і Центр. Комітет УСДП були проти повстання, а за ним був лиш Винниченко і Шаповал. „Вся наша тайна організація складалась тоді з двох чоловік: М. Шаповала і мене“ — пише Винниченко²⁾, (забувши сказати, що до цієї тайної організації слід би зачислити і Раковського і Мануїль-

¹⁾ Волод. Леонтович: Більшевицькі „гарантії“ самостійности України. „Неділя“ ч. 16 з д. 20/4 1930 ст. 4.

²⁾ В. Винниченко: Відродження нації III. ст. 89.

ського). Національний інстинкт велів навіть соціал-демократам не годитись з руйницькими плянами свого лідера¹⁾. Але Винниченко потайки далі юдив і готовив руїну. Тоді Ц. К. УСДП

„рішив — пише Винниченко — домагаться від мене пояснення: на якій підставі я, член Ц. К. УСДП., проваджу цю акцію, яка може кинути тінь на Партію й *принести шкоду всій національній справі*. Я вияснив Ц. К.-ові ті причини й мотиви, які спонукали мене до тої „шкідливої акції“, але Ц. К. не згодився зі мною. Тоді я заявив, *що беру всю відповідальність на самого себе* й коли не знайдеться нікого, хто пішов би разом зі мною, я сам піду на села й буду кликати до повстання. Бо я вважав це своїм обов'язком перед народом. З усього складу Ц. К. мою позицію поділяв тільки один член його, М. Авдієнко (нині большевик). Те саме відношення ідея повстання знайшла й серед інших партій. Особливий же опір поставили есефи (соціалісти-федералісти). Коли чутка про організацію повстання вже так поширилась, що не варто було ховатись з нею від партій, я й М. Шаповал рішили поставити питання отверто на тіснійшому засіданні представників партій, яке й було призначено в редакції „Нової Ради“. На цьому засіданні есефи (С. Єфремов, А. Саліковський і А. Ніковський) і есдек В. Садовський заняли цілком негативну позицію. Вони назвали всю справу „набезпечною авантюрою“, яка принесе надзвичайну шкоду всій українській справі“²⁾.

Та це не переконало обох демонів України — вони продовжали своє діло. Тоді на засіданні Нац. Союзу М. Кушнір в імени есефів поставив питання:

„Чи дійсно в складі Національного Союзу є авантюристи, що організують повстання? По місті ходять подібні чутки і Національний Союз повинен недвозначно заявити своє становище супроти тих чуток. А саме: Національний Союз повинен рішуче одкинути думку про можливість повстання і осудити ті організації й окремі особи, які штовхають населення *на цей небезпечний і шкідливий шлях*“³⁾.

Винниченко і М. Шаповал удавали, що каються і не замишляють ніякого повстання. Внаслідок того Президія (голова Винниченко) Національного Союзу видала комунікат, який заперечував рішуче всякі поголоски про повстання. Зміст цього комунікату такий:

„Зважаючи на те, що під впливом останніх подій в громадянських колах поширюються чутки про якісь наміри Укр. Нац. Союзу що до зміни тактики в напрямі активних

¹⁾ Ibidem 89; Христюк: Матеріяли III. ст. 128.

²⁾ Винниченко: ibidem III. 93—94.

³⁾ Христюк: Матеріяли III. 129.

виступів, Головна Рада УНС заявляє, що чутки про зміну тактики Національним Союзом не мають підстав; зазначені питання в Головній Раді не виникали. Головна Рада прохає все громадянство прийняти до уваги лише постанови УНС, відкидаючи всякі чутки, котрі ширяться з метою знервувати громадянство і ввести дезорганізацію, яку використовують на шкоду українській справі¹⁾.

Та це була чергова комедія Винниченка і Шаповала. Про це знав і Гетьман і його уряд. Знав також Гетьман, що і московські чорносотенці пригтовляються до повстання та що і антанту наміряють покликати на Україну, щоб тут утворити операційну базу проти большевиків. Отже Гетьман і Українська Держава опинились в двох огнях. Повстання, пригтовлюване Винниченком і Шаповалом, не лишало ніяких сумнівів щодо свого характеру. За ним жеж стояли Раковський і Мануїльський... З другої сторони, пригтовлюване повстання московське, а за ним стояла всемогуча тоді антанта, яка під впливом московських націоналістів домагалась від Гетьмана проголошення федерації. Стративши отже всяку надію на український „свідомий“ табор, Гетьман рішився ратувати, що в даних обставинах сподівався вратувати і пішов на федераційний союз та проголосив звісний маніфест, або як Е. Чикаленко пише — Винниченко „примусив Гетьмана кинутись в обійми росіян і заключити з ними договір на основі переяславських пактів“. Так само рік опісля УГА знайшлась в подібнім примусовім положенні і „кинулась в обійми“ Денікіна. Отже за гетьманський „федераційний“ маніфест не меншу відповідальність перед історією несуть і ті люди, що це повстання підготували і несвідомих Січових Стрільців до нього втягнули — як Гетьман, котрий цей маніфест підписав.

о. Тадей Жевуський.

Начерк відродження католицької думки у світовій літературі.

Про Льва Блюа можна би так багато писати і то, чи про величезну скількість його творів, чи про різноманітність порушених ним сюжетів, чи врешті про його могутній вплив на різних письменників, що в дійсності треба би для Блюа присвя-

---

¹⁾ Христюк: *ibidem*.